

Обставини справи

Заявником є F.S.M., громадянин Іспанії, який народився у 1948 році та проживає на острові Менорка (Іспанія). У 2016 році його було визнано частково недієздатним після діагностування у нього синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) та розладу особистості/психотичного розладу.

У лютому 2019 року заявника було визнано винним у трьох кримінальних правопорушеннях: ухиленні від сплати ПДВ та податку на прибуток підприємств як адміністратора двох компаній. Його адвокат подавав клопотання про закриття провадження, стверджуючи, що заявник має труднощі з розумінням кримінального обвинувачення проти нього. Однак клопотання були відхилені судом.

Справа стосувалася належності підготовки його захисту в цьому провадженні. Посилаючись на пункти 1 та підпункт «b» пункту статті 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд/право мати достатньо часу та можливостей для підготовки свого захисту), заявник стверджував, що не міг належним чином підготувати свій захист, оскільки не розумів пред'явлених йому обвинувачень і не міг відповідати на запитання щодо них або ефективно спілкуватися зі своїм адвокатом.

Оцінка Суду

Суд вказав, що відповідність вимогам справедливого судового розгляду має оцінюватися в кожній справі з урахуванням розвитку провадження в цілому, а не на основі ізольованого розгляду одного конкретного аспекту чи одного конкретного інциденту, хоча не можна виключати, що певний фактор може бути настільки вирішальним, що дозволить оцінити справедливість судового розгляду на більш ранньому етапі провадження.

Оцінюючи загальну справедливість провадження, Суд, за потреби, враховуватиме мінімальні права, перелічені в пункті 3 статті 6 Конвенції, які ілюструють вимоги справедливого судового розгляду щодо типових процесуальних ситуацій, що виникають у кримінальних справах. Однак ці мінімальні права не є самоціллю: їхня внутрішня мета завжди полягає у сприянні забезпеченню справедливості кримінального провадження в цілому.

«Права захисту», невичерпний перелік яких наведено в підпункті «b» пункту 3 статті 6 Конвенції, були запроваджені насамперед для встановлення якомога більшої рівності між обвинуваченням та захистом. Засоби, які мають бути надані обвинуваченому, обмежуються тими, що допомагають або можуть допомогти йому чи їй у підготовці захисту.

Підпункт «b» пункту 3 статті 6 Конвенції передбачає, що змістовна діяльність захисту від імені обвинуваченого може включати все, що є «необхідним» для підготовки основного судового розгляду. Обвинувачений повинен мати можливість належним чином та без обмежень організувати свій захист щодо здатності викласти всі відповідні аргументи захисту перед судом першої інстанції й таким чином вплинути на результат провадження.

Враховуючи складність сучасних правових систем, багато дорослих з нормальним інтелектом не здатні повністю зрозуміти всі тонкощі та весь обмін думками, що відбувається в залі суду: саме тому Конвенція в підпункті «с» пункту 3 статті 6 Конвенції наголошує на важливості права на юридичне представництво.

Однак «ефективна участь» у цьому контексті передбачає, що обвинувачений має широке розуміння характеру судового процесу та того, що для нього/неї поставлено на карту, включаючи значущість будь-якого можливого покарання. Це означає, що він/вона (у разі потреби за допомогою перекладача, адвоката, соціального працівника чи друга) повинен бути здатним зрозуміти загальний зміст того, про що говориться в суді. Обвинувачений повинен мати можливість стежити за показаннями свідків обвинувачення і, якщо він представлений адвокатом, пояснити своїм адвокатам свою версію подій, вказати на будь-які твердження, з якими він не згоден, і повідомити їм про будь-які факти на його захист.

Суд не знайшов підстав для відступу від висновків національних судів щодо можливого закриття провадження через стан психічного здоров'я заявника, оскільки жоден із судово-медичних звітів не визнав останнього недієздатним для участі у процесі або нездатним розуміти його обсяг і мету.

Тому Суд вирішив оцінити, чи вимагав стан психічного здоров'я заявника (без досягнення рівня, що вимагав би закриття провадження) інших процесуальних коригувань з боку влади для забезпечення його ефективної участі, та чи можна вважати провадження несправедливим за їх відсутності.

Суд повторив, що за певних обставин Держави можуть бути зобов'язані вжити позитивних заходів для забезпечення ефективної участі осіб у провадженні, включаючи процесуальні коригування для осіб із порушеннями розумових здібностей.

Суд зазначив, що адвокат заявника, на відміну від попереднього, не просив конкретних процесуальних коригувань, а лише звертався з клопотаннями про закриття провадження. На думку Суду, національні суди могли розцінити це як визнання непотрібності таких коригувань. Окрім того, ні заявник, ні його адвокат не згадували про необхідність коригувань під час слухання. Якби ж заявник вважав себе невідготовленим або потребував допомоги, він мав повідомити про це владу.

Суд також зазначив, що клопотання адвокатів заявника були належним чином розглянуті національними судами, які запросили додаткові судово-медичні звіти, приділивши особливу увагу твердженням про знижену розумову діяльність

заявника. Національні суди ухвалили мотивовані рішення щодо відмови у прийнятті додаткових судово-медичних доказів.

Суд вважав, що незважаючи на те, що національні суди не оцінювали обґрунтованість коригувань, зазначених у судово-медичному звіті, їх необхідність найкраще могли оцінити заявник та його адвокати, які перебували з ним у безпосередньому контакті. За відсутності конкретного запиту з їхнього боку щодо розгляду таких коригувань, національні суди не були зобов'язані пропонувати їх з власної ініціативи.

Зрештою Суд зазначив, що заявник не обґрунтував впливу відсутності коригувальних заходів на загальну справедливість судового розгляду. Суд вказав, що заявник скористався правом зберігати мовчання. Національні суди не посилалися на заяви заявника для оцінки його винуватості у пред'явлених обвинуваченнях або для дослідження його участі у вчинених діях. Обвинувальний вирок щодо заявника ґрунтувався здебільшого на документальних доказах, з огляду на фінансові та технічні аспекти, пов'язані з податковими правопорушеннями.

Окрім того, Суд зауважив, що заявник не стверджував, що відсутність процесуальних коригувань (допомога іншої особи або можливість надавати показання за допомогою відеозв'язку) будь-яким чином вплинула на його рішення скористатися правом зберігати мовчання або перешкодила чи відмовила його від надання доказів на свій захист.

Отже, Суд не знайшов підстав для висновку, що кроки національних судових органів для забезпечення відповідності провадження вимогам пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції були недостатніми.

Висновок

Відсутність порушення пунктів 1 та 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 березня 2025 року та набуло статусу остаточного 13 червня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.